

Rafel Nadal: «Hem salvat la memòria de la República, però no la de la postguerra quotidiana»

L'escriptor i periodista, guanyador del premi Ramon Llull amb "El fill de l'italià" (Columna), detalla el llibre i analitza el judici entrevistat a NacióDigital: "Tinc la sensació que el tribunal està pensant molt en Estrasburg"

Rafel Nadal, en un moment de l'entrevista a NacióDigital | Adrià Costa

El franquisme també podia tenir sortides surrealistes. El 22 de juny de 1944, Franco va autoritzar un referèndum a Catalunya. I vinculant... Entre un miler de mariners italians. Eren els supervivents de l'enfonsament del buc Roma, bombardejat pels alemanys quan Itàlia es va desfer de Mussolini i es va alinear amb els aliats. Els joves mariners van ser acollits uns mesos a Caldes de Malavella i se'ls va consultar a quina zona del seu país volien tornar: si a la que encara restava sota domini feixista o bé a l'altra, a les ordres del rei. Aquesta és una més de les sorprenents històries -basades en fets reals- que explica Rafel Nadal, guanyador del Ramon Llull per la novel·la *El fill de l'italià* (Columna).

Nadal, un autor que ja es va capbussar en la memòria amb obres com *Quan érem feliços*, *Quan en dèim xampany* o *La maledicció dels Palmisano*, ara hi torna descobrint més pàgines d'una postguerra que ell està convençut que encara espera el seu alliberament de l'oblit i la derrota. Periodista i analista, en aquesta conversa també repassa el moment que viu el país.

- És força sorprenent la història que relata. Faci'ns-en cinc cèntims.

- És la història d'un noi, Mateu, que creix a la casa més pobre i miserable de Caldes de Malavella. Tercer de cinc germans, sempre se sent diferent i té la sensació de no formar-ne part. Tan diferent és que quan té 10 anys ja treballa i pels carrers del poble l'empaiten perquè pagui els deutes del pare i els germans. Amb 11 anys ja té dues feines. Estudia per correu i el seu delit és fugir dels crits i la violència de casa. Sent les velles del poble com diuen "que trempat, l'italianet!", i percep que és fill d'un italià. Un dia, ja casat, una veïna li ensenya a la seva dona la fotografia d'un equip de futbol amb un grup d'italians refugiats al poble durant la Segona Guerra Mundial i, en veure el noi que hi ha al mig, exclama: "Si és clavat al meu marit!". Li ensenya la foto al marit, però aquest li diu que no en vol saber res.

- Fins que mor la mare.

- La foto queda en un calaix durant trenta anys. Fins que, el dia que enterra la mare, Mateu li diu a la seva dona que vol començar a buscar el pare. I seguint la història d'aquesta foto, descobreix aquesta història tan poc coneguda de mil mariners italians que el 1944 es van refugiar a Caldes. Eren els supervivents de l'enfonsament del Roma, el vaixell insígnia de la marina italiana, ordenat per Hitler com a venjança per la signatura de l'armistici per Itàlia davant els aliats.

- Va ser després de la caiguda de Mussolini.

- Sí. El 8 de setembre de 1943, Itàlia signa l'armistici, el 9 la flota italiana navega cap a Malta, troben que els alemanys han ocupat la base de la Madelena perquè Hitler ja s'ha donat que els italians l'han traït i ordena el bombardeig del Roma. De 1.200 mariners en sobreviuen 600, recollits pels vaixells lleugers d'escorta, i busquen el port neutral més proper, que és Maó.

Nadal té una llarga trajectòria periodística i com a novel·lista Foto: Adrià Costa

- I com arriben a Caldes?

- Es refugien a Maó, hi són quatre mesos, fins que un dia fan una vaga de fam i hi ha incidents. Franco truca el general Moscardó, aleshores capità general de Catalunya, i li ordena que trobi un lloc provisional per als italians. El 4 de gener els envien a Caldes de Malavella. El llibre és la història d'aquesta arribada de mil mariners en una població de 2.200 habitants, i sobretot d'en Ciro, el noi del mig de la foto, que pot ser el pare d'en Mateu.

- Com vas entrar en contacte amb aquesta història?

- El jutge de pau de Caldes era un dels assistents al club de lectura que vam fer a la biblioteca de Caldes per parlar de *La maledicció dels Palmisano*. I en acabar em va parlar d'aquesta història, perquè la història d'aquests marins comença quan acabar la maledicció dels Palmisano. Vaig conèixer després un home de 60 anys que em van dir que estava buscant el seu pare, ens vam fer amics i em va explicar la seva història.

- El 22 de juny de 1944 -en el llibre ho relata- va succeir un fet si més no sorprenent: un referèndum a Caldes de Malavella autoritzat pel mateix Franco.

- Caldes es va acabar convertint en un malson per les autoritats franquistes. Tant els aliats, especialment els britànics, com els nazis volien fer-se seus els mariners, que solen ser soldats molt preparats tècnicament. Arriben emissaris i es fan actes per intentar reclutar els italians. Les autoritats s'inquieten per por que la zona acabi desestabilitzant-se políticament. Franco ordena a Moscardó desfer-se dels italians. Ara bé: on enviar-los? Al sud d'Itàlia, en una zona controlada pels aliats i la monarquia italiana? O al nord, on Mussolini regeix l'anomenada República de Saló? I Franco decideix fer un referèndum.

"Els anys més convulsos de la història d'Europa passen, en petita escala, pels balnearis de Caldes de Malavella"

- I com va anar?

- Es va organitzar una consulta, i en tenim els resultats: 950 a 25 a favor d'afegir-se al bàndol del rei. No tant per aliadòfils sinó més aviat per monàrquics. I els 25 que opten per anar al nord no són tots feixistes, sinó que són gent del nord i volen veure els seus. I n'hi ha tres que opten per quedar-se a Caldes perquè s'han enamorat d'unes noies del mateix municipi, de Vidreres i de Llagostera. Allí es casen i tornen a Itàlia amb les dones quan acaba la guerra.

- Caldes de Malavella, amb els seus balnearis, són un univers literari.

- Després de resseguir tot aquest període, tinc la sensació que bona part dels anys més convulsos de la història d'Europa es van reproduir en petita escala als balnearis de Caldes de Malavella. Per allí van passar totes les convulsions europees. Hi ha factors que ho expliquen: proximitat a la frontera francesa, nus de comunicacions i infraestructura hotelera. Hi havia tres balnearis i dues pensions de cinquanta places, una urbanització... Des de l'inici de la Guerra Civil, hi arriben refugiats de l'Aragó, després famílies basques que fugien de l'ocupació franquista del País Basc, i el 1937 Companys inaugura un hospital al Vichy Català que acollirà ferits de guerra. A la fi de la guerra hi arriben molts jueus que escapen dels nazis. N'hi haurà fins a 2.000 en el moment

més àlgid. Després hi passen aquests mil italians i immediatament després arriben els nazis que han perdut la guerra i s'hi refugien. Fins al punt que hi ha una carta dels nord-americans a Franco en què li demanen l'extradició d'un centenar de capitosts nazis amagats a Espanya, dels quals dinou tenen l'adreça a Caldes de Malavella.

Nadal situa la seva novel·la en el Caldes de Malavella del 1944. Foto: Adrià Costa

- Se'n sap ben poc del pas d'aquests col·lectius per Caldes?

- Seria fàcil, sense cap cost, fer un reconeixement a tots aquests col·lectius que van lluitar per la supervivència i van passar per Caldes. Hi ha, per exemple, 50 ferits republicans que van morir a l'hospital de Vichy Català que són enterrats a Caldes de Malavella, i no hi ha ni un record d'això. Tampoc n'hi ha dels jueus, ni dels italians.

- El llibre també mostra la dimensió femenina de la tragèdia de la postguerra.

- Sí. Amb el personatge de la Joana, es retrata la "normalitat" amb què es produïa la discriminació en aquella època. La Joana és una doble víctima de la guerra. Però no per raons ideològiques, sinó per raons de classe, ja que ella és una marginada, i per raons de gènere. Només té una escapatòria, que és refugiar-se en els clavells de poeta, que no té ni un hort per plantar-los, i ha de fer-ho a la riera. Quan arriben els italians, descobreix que hi ha un altre món. Ella, que no tenia dret a somiar, pren consciència que hi ha una altra vida.

- La possibilitat de marxar amb Ciro?

- Crec que el lector deduirà del llibre que encara que en Ciro li hagués proposat d'anar amb ella a Itàlia, no ho hagués pogut fer. Ja tenia dues criatures, el pes de l'entorn fa que ella vegi que això només és una il·lusió. I torna a plantar els clavells de poeta, i al cap d'uns anys

té dues criatures més amb el mateix marit. És el cas de tantes i tantes dones.

- La postguerra continua sent molt desconeguda?

- Crec que sí. M'agrada pensar que hem salvat la memòria de la República. Tenim bones memòries escrites i monografies, estudis poble a poble. Però quan entrem en la postguerra quotidiana, encara presenta molts forats. És un període molt més cruel del que ens hem explicat tots plegats, molt més dur. Hi havia una opressió material, la gent no tenia res i no li deixaven tenir res, l'opressió espiritual, l'opressió de la incertesa. En aquell temps, si perdies la feina, amb molta probabilitat perdies la casa. Si eres masover o treballador d'una colònia tèxtil, això suposava perdre l'escola dels fills i el metge. Sabem poc encara de molts d'aquests col·lectius, els ferits de guerra, els refugiats, sobre la situació de la dona mateix. Això s'ha explicat poc.

- En què és diferent aquest llibre dels anteriors?

- En aquest cas, així com en els darrers llibres incidia més en personatges forts, a *El fill de l'italià* descriu més els fets i l'atmosfera. No hi ha un dolent. El marit de la Joana, pel que he conegut de la postguerra, és una d'aquelles figures que no és intrínsecament dolenta sinó que s'hi torna pel clima. El dolent aquí és el franquisme, el nazisme, l'opressió eclesiàstica.

"Hi ha molt talent literari, però ens cal una indústria molt potent per donar un gran salt cultural"

- És un autor d'èxit. Com veu l'estat del talent literari a Catalunya?

- El nostre país té molt de talent en tots els terrenys, en l'àmbit de la cultura, especialment. Hi ha editorials joves que van traient autors que no trigaran a consagrar-se. Hi ha editorials mitjanes que recuperen obres rellevants. El públic jove descobreix Sales, Rodoreda, Capmany, Bertrana. Continuem traduïnt. Això no treu que per normalitzar tot això, ens falta una indústria més potent. És en aquest sentit que he intentat dir que la nostra és una literatura petita, perquè tenim poca massa de lectors i ens cal coordinar-nos millor amb Illes i País Valencià, que crec que ho estem fent encara poc. L'administració s'hauria de posar a resoldre problemes d'infraestructura, de promoció, d'indústria, de distribució, de presència en els mitjans, deixar que se'n beneficiïn entitats culturals, llibreters i editors, i el país faria un salt gran culturalment.

Rafel Nadal: "Amb el judici, vivim una vergonya cada dia". Foto: Adrià Costa

- Posem el focus en alguns temes d'actualitat. Segueix el judici de l'1-O. Què l'ha deixat més astorat del que ha vist i escoltat?

- Amb el judici, molts ens hem tornat a enganxar a l'actualitat. Vivim una vergonya cada dia, sobretot pel que fa al relat de la violència. Vam veure en directe el 20 de setembre i l'1 d'octubre i s'està intentant fer una construcció fictícia. De tot plegat només n'accepto la desobediència. Entendria un judici per desobediència, on es produís un debat entorn la legalitat i la legitimitat. Aquí jo potser discreparia dels líders independentistes perquè, sovint, la llei és la darrera línia de defensa que tenen els febles. Però no estic tampoc d'acord a considerar que la Constitució i les lleis siguin mandats divins. La llei i la democràcia van de costat, i no s'han de contraposar.

"Amb el Fairy, qui hagués relliscat hagués estat la gent que anava a votar; el relat de la violència és una vergonya"

- Com valora la versió d'un gironí de soca-rel com Enric Millo (<https://www.naciodigital.cat/noticia/174888/millo/justifica/rebellio/sedicio/descriu/clima/violencia/assetjament/catalunya>) ?

- Hauríem de deixar de personalitzar. Però els testimonis de l'acusació construeixen relats amb mitges veritats i sovint amb mentides. S'ha parlat de cames trencades, però a l'hora de la veritat, quan surt l'exsecretari d'Estat Nieto i diu que no hi va haver baixes laborals, ja està tot dit. Porto

molts anys cobrint protestes en aquest país i he vist manifestacions, vagues generals, vagues sectorials, algunes convocades per sindicats propers a partits que ara són al govern, amb més violència de la que s'ha vist en tot el procés. El relat de la violència és una vergonya. Tot això té una conseqüència derivada: l'exili, la presó i el judici són el que ha impedit a l'independentisme assumir la seva responsabilitat. No és just fer aquest debat mentre hi ha gent a la presó.

- Què li va semblar la història del Fairy?

- Els que vam anar a votar sabem que si algú hagués llançat alguna cosa líquida per fer relliscar la policia, qui hagués relliscat amb el Fairy hagués estat la gent que anava a votar o la que s'aplegava a les escoles per protegir les urnes. Quan es diu que es va llançar això per fer caure policies i que la gent els trepitjava el cap, on són les imatges? N'hi pot haver alguna d'una tanca volant o de gent intentant empènyer la policia, però res més.

- **Hem hagut d'escoltar els testimonis dels acusats per comprovar que la DUI no tenia cap efecte jurídic (<https://www.naciodigital.cat/noticia/174019/acusats/dilueixen/1-o/declaracio/independencia>) .**

- Miri, jo recordo que era al Parlament el 27 d'octubre. Em vaig quedar a dinar i érem una colla de periodistes. Recordo com si fos ara que va venir el corresponsal del *The New York Times* desesperat, preguntant: però sabeu què han votat al final? I allí tothom va coincidir que s'havia llegit una declaració d'independència i s'havien votat unes disposicions que no recullen la declaració d'independència. Qui va voler, va veure des del primer minut què era el que s'havia votat, la qual cosa han reafirmat els propis protagonistes en el judici.

"Qui va voler, va veure què es va votar el 27 d'octubre, la qual cosa han reafirmat els propis protagonistes en el judici"

- Alguna intuïció sobre com acabarà el judici?

- No ho sé. Diria que hi haurà sentències molt dispars. Tinc la sensació que el tribunal està pensant prou en Estrasburg. En el cas de Forcadell, més enllà de la desobediència, no sé com se li poden atribuir delictes de rebel·lió. El cas dels Jordis és el més sagnant. No se'ls pot condemnar per l'èxit en mobilització. El cas del Govern és un altre i pot haver conclusions diferents en funció de les conselleries.

Rafel Nadal: "En general, els mitjans han tendit a la trinxera i a mi m'agrada un altre periodisme, el que ho qüestiona tot". Foto: Adrià Costa

- Com veu el panorama que ens porta cap a les eleccions del 28 d'abril? La societat espanyola s'ha fet tant de dretes o les urnes ens sorprendran?

- Ara sóc un periodista poc actiu i no tinc prou informació per fer pronòstics, però la intuïció em diu que hi haurà una forta concentració de vot en el PSOE. A Catalunya, si l'independentisme es presenta amb propostes nítides, tindrà un gran suport, però el PSC també recuperarà vot. A Catalunya hi ha molta gent, també en l'entorn sobiranista, que no ha entès la votació sobre els pressupostos ni aquesta ficció de dir que a Madrid no hi fem res, quan som jutjats allí.

- Va ser director d'*El Periódico*. Com ha viscut la seva evolució?

- No voldria parlar d'un diari en concret. En general, els mitjans han tendit a la trinxera, no tots ni tots els periodistes. A mi m'agrada més un altre periodisme, el que ho qüestiona tot. No dic que ho vaig aconseguir plenament sent periodista i director, però jo voldria que als mitjans hi hagués més debat, que gent que no ha dit res fos més crítica amb el judici i la manera amb què s'ha dut la instrucció, sense que això volgués dir que recolza l'independentisme. I també m'agradaria veure molta més gent dins de l'independentisme qüestionant com s'han fet les coses, o com s'ha criminalitzat el discrepant.

"Va ser un error criminalitzar en bloc la democràcia espanyola"

- Quins errors s'estan cometent?

- Crec que és un error, per exemple, voler criminalitzar en bloc la democràcia espanyola. Això no cola. El que és compatible amb dir que hi ha molts poders que són forats negres penetrats pel franquisme. Ho veiem en les forces de l'ordre i en la justícia. Això sí que ho compraria Europa. Però posar els focus sobre tot el sistema no ho compraran a Europa. La prova són les sentències dels tribunals europeus. O dir que PSOE i PP són el mateix. Jo he votat socialista molts anys, em sento socialdemòcrata, i ara no hi comparteixo ni el tema social ni el tema nacional. Es pot ser radicalment crític amb el PSOE, jo ho sóc, però l'actitud dels dos partits no és comparable. Fixem-nos en el tema llengua. O comparem el que fa el govern de Francina Armengol a les Illes amb el que feia José Ramón Bauzá. O l'actitud de Ximo Puig respecte al que feien la dreta i els blavers.